

Araştırma Makalesi

Etnomüzikoloji Dergisi
Ethnomusicology Journal
 Yıl / Year: 6 • Sayı / Issue: 2
 (2023)

Kimlik ve Sermaye Kavramları Bağlamında Salihli Kazak Türklerinde Betaşar Ritüeli*

Emin YILDIRIM** İlhan ERSOY***

Öz

Ritüellerin kimlik ile sıkı bir ilişkisi vardır. Salihli Kazak Türkleri, kültürel kimliklerini içlerinde yaşadıkları kültürlerin kültürel kimliklerinden, kendilerini ayırt etmek, üst kimlik olarak gördükleri “Türklük” kimliğinin altını çizmek, genç kuşaklara sahip oldukları kimliğe ait unsurları aşlamak ve sergilemek, medeni halin değiştiğini belirtmek, “bir” olmak gibi gerekçelerle ritüeller gerçekleştirirler. Betaşar, Doğu Türkistan’dan göç eden, Salihli Kazak Türkleri için kimliksel anlam atfedilen önemli bir ritüeldir. Betaşar, Kazak kültürüne ait gelenek ve göreneklere içeren sermayenin aktarıldığı, gelinin yeni dâhil olduğu damadın ailesi ile olan ilişkilerinde nasıl davranması gerektiğini hatırlatan davranış kalıplarının aşılandığı, gelinin damadın ailesi ile tanıştırıldığı, yerel halktan farklılıkların vurgulandığı bir geçiş ritüelidir. Salihli Kazak Türkleri için Betaşar ritüelinde icra edilen müzik; ritüelin içinde yer alan diğer bileşenler gibi önemli bir kimliksel alana işaret eder. Betaşar ritüelinin içinde yer alan müzik, ritüelin başlangıcı, bitişi, süreci, devamlılığı, şekillenmesi ve anlamını iletmede işlevsel rol oynar. Bu çalışma, Salihli Kazak Türklerinin kültürel kimliklerini Betaşar ritüeli ve ritüelin içerisinde yer alan müziklerine nasıl yansıttıklarını sermaye

* Makale Geliş Tarihi: 17 Eylül 2023 Makale Kabul Tarihi: 21 Ekim 2023

Birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Doktora Mezunu, evcara83@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9767-7880

*** Prof. Dr., Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvar Ses Eğitimi Bölümü, Ilhan.ersoy@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2912-1821

ve habitus kavramları bağlamında anlamaya çalışır. Bu çalışmanın verileri, 2020 yılından itibaren konuyla ilgili literatüre yönelik bir tarama yöntemiyle ve 2019 Aralık- 2022 Aralık ayları arasında yapılan etnografik çalışmalar ile elde edilmiştir. Bu etnografilerde katılımcı gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. 2020 yılında başlayan covid-19 salgını sebebi ile netnografi yöntemi de çalışmada yoğun olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Sermaye Müzik, Salihli Kazak Türkleri, Betaşar

Betashar Ritual in Salihli Kazakh Turks in The Context of Identity and Capital Concepts

Abstract

Rituals have a close relationship with identity. Salihli Kazakh Turks perform rituals for reasons such as distinguishing their cultural identity from the cultural identities of the cultures in which they live in, underlining the identity of “Turkishness”, which they see as a higher identity, instilling and displaying elements of their identity to younger generations, indicating a change in marital status, and becoming “one”. Betashar is an important ritual attributed an identity meaning for Salihli Kazakh Turks who migrated from East Turkestan. Betashar is a rite of passage in which the capital, including the traditions and customs of Kazakh culture, is transferred, behavioral patterns that remind the bride how she should behave in her relations with the groom’s family are instilled, the bride is introduced to the groom’s family, and differences from the local people are emphasized. For Salihli Kazakh Turks, the music performed in the Betashar ritual, like the other components of the ritual, points to an important identity area. The music in the Betashar ritual plays a functional role in the beginning, end, process, continuity, shaping and conveying the meaning of the ritual. This study tries to understand how Salihli Kazakh Turks reflect their cultural identity in the Betashar ritual and the music within the ritual in the context of the concepts of capital and habitus. The data of this study were obtained through a literature review on the subject since 2020 and ethnographic studies conducted between December 2019 and December 2022. Participant observation and interview methods were used in these ethnographies. Due to the covid-19 pandemic that started in 2020, the netnography method was also used extensively in the study.

Keywords: Identity, Capital, Music, Salihli Kazakh Turks, Betaşar

Giriş

“Ritüeller, içinde barındırdıkları müzikler aracılığıyla da toplumsal sınır ve farklılık içerirler. Hatta ritüel ile müzik öylesine iç-içe geçmişlerdir ki hangisinin ötekini etkilediğini kesin bir biçimde belirlemek güçtür” (Kaemmer, 1993: 46). “Dolayısıyla ritüel içindeki müzikleri irdelemek bu çerçevede önemli kimliksel sonuçlar üretebilmektedir” (Ersoy, 2018: 273). Türkiye’deki Kazak Türkleri sahip oldukları ritüelleri icra ederek topluluk olma hislerini tatmin ederler. Salihli Kazak Türkleri için ritüeller ve ritüel içindeki müzikler kimliğin inşasında ve temsilinde önemli unsurlardır. Salihli Kazak Türkleri için “Betaşar”, “Şildehana”, “Dügün”, “Nevruz” ve ölüm ile ilgili ritüellerde müzik; ritüelin içinde yer alan diğer bileşenler gibi önemli bir kimliksel alana işaret eder.

Belirli bir kimlik alanının içinde var olmanın temel koşulu, o alan ile ilgili sermayeye sahip olmaktır. Salihli Kazak Türkü kültürel kimliğinin inşasında önemli unsurlarından ritüeller, müzik, dans ve ona ait her türlü önemli görülen, bireye katkı ve konum sağlayan bilgi biçimindeki servet, sermayeye işaret eder. Salihli Kazak Türkleri için Betaşar ritüeli ve ritüel içerisinde yer alan müziğe ait sermayeye sahip olmak önemli bir rol oynar. Kültürel kimliğin var olmasında, varlığını devam ettirmesinde, devamlılığı ve değişiminde bir takım sermaye tipleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada Bourdieu’nün kavramsallaştırdığı “İktisadî sermaye (para ve mülk), kültürel sermaye (eğitim de dâhil olmak üzere kültürel mallar ve hizmetler), sosyal sermaye (tanışıklıklar ve ilişki ağları), simgesel sermaye (meşruluk)” (akt. Swartz, 2011: 110) kavramlarından yararlanılmıştır. Aynı zamanda Betaşar’ın, Kazak Türklerinin sahip olduğu ortak düşünsel ve davranışsal kalıplar içeren bir ritüel olması sebebi ile kültürel kimliğin inşası ve temsilinde, ritüel ve ritüel içindeki müziğin rolünün irdelenmesinde, habitus kavramından yararlanılmıştır.

Bu çalışma, Salihli Kazak Türklerinin kültürel kimliklerini “kadim bir gelenek”, Kazak Türkü kimliğinin bir ifade biçimi” olarak gördükleri Betaşar ritüeli ve ritüelin içerisinde yer alan müziklerine nasıl yansıttıklarını, Betaşar ritüeline atfettiği kimliksel anlamı ve geçmişten günümüze performanslardaki süreklilik ve değişimi, Bourdieu’nün kültürel sermaye ve habitus kavramları ile anlamaya çalışır.

Salihli Kazak Türkleri

Bu çalışmanın öznesi olan topluluk kendilerini “Salihli Kazak Türkleri olarak tanımlamaktadır. “Yapılan görüşmeler neticesinde Kazak Türklerinin, Türklüğü şemsiye bir kimlik olarak kullanıp Kazak Türklüğünü onun altında bir kimlik olarak gördüklerini söylemek mümkündür” (Yıldırım ve Ersoy, 2023: 45).

“Rusya ve Çin arasında 1860 Pekin anlaşması ve 1864 Çaveşek protokolları çerçevesinde iki ülkenin sınırları çizildiğinde, Doğu Türkistan Kazakları, Kazakistan’daki

soydaşlarından bölünerek Çin hâkimiyeti içinde kalmıştır” (Kara, 2012, Url 1). “Özgürlüklerine ve haklarına el konulduğunu, dini vecibelerini yerine getirmelerinin engellendiğini, yetişen nesillerin Türk kültürüne uygun yetiştirilmesinin önüne geçildiğini düşünen, ağır vergiler ile birlikte etnik katliamlara dayanamayan Kazak Türkleri, önce silahlı mücadeleye girişmişler, katliamın önünü alamayınca Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmışlardır” (Yıldırım ve Ersoy, 2023: 46). Kazak Türklerinin Türkiye’ye göçü üç dalga halinde gerçekleşmiştir.

Birinci dalgayı, Chang Kai Shek yönetimindeki Çin Cumhuriyeti’nin Doğu Türkistan’ın Barköl, Kumul ve Altay bölgelerindeki Kazaklarının Türkiye’de sonuçlanan göçü meydana getirdi. 1930’lu yılların ortasında başlayan bu göç Gansu, Tibet, Hindistan ve Pakistan üzerinden 17 yıl sürdü. İkinci dalga, 1949 Mao ihtilalinden sonra Çin’deki yeni rejimi benimsemedikleri için yola çıktı. Üçüncü göç dalgasını Afganistan’da yaşayan Kazaklar gerçekleştirdi (Kara, 2012, Url 2)”.

Çin’in baskı ve zulümleri sonucu Doğu Türkistan’dan göç etmek zorunda bırakılan Salihli Kazak Türkleri Manisa’nın Salihli ilçesi Kurtuluş mahallesine yerleşmişlerdir. Konukçu (1977: 15) ilk iskân edilme tarihi olarak 5.09.1954 tarihini vermektedir. Doğu Türkistan’dan göç eden birinci kuşak Salihli Kazak Türklerinin, Türkiye Türkleri ile en önemli ortak unsurları, Türk ve Müslüman olmalarıdır. Dil, müzik, dans ve ritüellerdeki farklılıklar ve bu farklılıkların ısrarcı bir şekilde birinci kuşak tarafından yoğun olarak kullanılması ve dışa vurumu, göç edilen yer ile göç edilen kültür arasındaki farklılıkları göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle birinci kuşak Salihli Kazak Türkleri ile Türkiye Türkleri arasındaki kültürel sermaye farklılığı ayırt edici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Betaşar ritüeli ve ritüel içerisindeki müziksel pratiklere ait kültürel sermaye ve habitüel davranışları “Kazak” kültürel kimliğini meydana getiren ve “Kazak” kimliğinin altının çizildiği unsurlar olarak değerlendirmek mümkündür.

Bu çalışmada “Kazak” ifadesi, Kazakistan’da yaşayan Kazakları, “Kazak Türkleri” ifadesi Türkiye’de yaşayan tüm Kazak Türklerini, “Avrupa Kazak Türkleri” ifadesi kendileri ya da aileleri, Türkiye ya da Doğu Türkistan’dan Avrupa’ya göç etmiş, orada yaşamını sürdüren Kazak Türklerini, “Doğu Türkistan Kazakları” ifadesi bugün

Çin toprakları içerisinde yaşayan toplulukları nitelendirmek için kullanılmıştır.

Salihli Kazak Türklerinde Düğün

Kazak Türklerinde önemli bir ritüel de evliliktir. Kimliklerini korumak adına Salihli Kazak Türkleri, Kazak Türkleri arasındaki evliliklere daha sıcak bakmaktadır. Kazak Türklerinde düğünler, Kazak kültürüne ait çeşitli unsurların yaşatıldığı geçiş ritüelleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Düğün sırasında hazırlanan Kazak kültürüne has yemekler, Kazak kültürüne ait çalınan müzikler ve Qara Cor a dansı Salihli

Kazak Türklerinin yerel halktan farklılıklarını vurguladıkları kendi içerisinde ise bütünleşmelerini pekiştiren unsurlardır. Salihli Kazak Türklerinin Kazak kültürüne ait müzikleri çalıp, dans etmeleri köken kültür ile olan bağın gözler önüne serilmesi açısından önem arz etmektedir. Alan çalışması sırasında bazı ritüellerde yerel halktan etkilenmeler sonucunda değişikliklerin meydana geldiğini söylemek mümkündür. Kız tarafında gerçekleştirilen toylara kına gecesinin eklenmesi, buradaki uygulama sırasında kına türküleri, Türk düğünlerinde görülen Türk halk müziği eserleri ve oyun havalarının çalınması, düğünlerde ağırlık olarak Türkiye müzik kültürüne ait eserlerin çalınması, seslendirilmesi bu duruma örnek teşkil eder. Kazak Türkleri düğünler içinde yer alan Türkiye müzik kültürüne has eserler ile Kazak Türklerinin dans etmeleri, müziğin, Kazak Türklerinin entegrasyon süreci üzerindeki etkisini ve “anavatandaki” kültüre has sermayeyi içselleştirdiklerini göstermektedir.

Layık Altınmakas (2022) görüşmemiz sırasında evlilik ritüelinin “Qudalık Söylesiv” (Kız evine tanışmaya gitme), “Quda Tüstü” (Kız İsteme), Quda –Tüsti sonrasında akşam yapılan Ölen Toy (Akşam yapılan eğlence), “Cirtus Toyu” (Oğlan evinde yapılan yardımlaşma toyu), Kız Uzatatın Toy (Kızın Evden Çıkarılması), Kelin Tüsken Toy ya da Kelin Kelgen Toy (Gelin Alma) aşamalarından meydana geldiğini belirtmiştir.

Kimlik ve Sermaye Bağlamında Salihli’de “Betaşar Ritüeli

Betaşar yeni gelinin, damadın ailesi ile tanıştırılması, kısaca gelinin yüzünün (duvağının) açılması olarak tanımlanabilecek bir Kazak geçiş ritüelidir. “Düğün (toy) sırasında söylenen şiir, şarkı ve türkülerin bir kısmına Betaşar” (Cenikoğlu, 2006: 187) denir. Bu ritüel gerçekleştirilirken şiir bir ezgi ile söyleniyorsa “Düğün Türküsü Betaşar” (Karataş, 2012: 76) olarak da nitelendirilmektedir. Bu ritüel Salihli Kazak Türkleri için Kazak gelenekleri içerisinde en eski geleneklerden biri, Kazak Türkü kimliğinin bir ifade biçimi olarak görülmektedir.

Betaşar Kazak folkloründeki evlenme merasimlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Gelin damat evine gelince, erkek tarafı ‘Kelin al an toy’ (gelin alma düğünü) yapar. Ziyafetin akabinde gelinin duvağı edebi bir törenle açılır. Avıldaki (köydeki) veya yöredeki bir ozanın gelinin duvağını uzun didaktik bir manzu-me okuyarak açar (Altınmakas, 2014: 103).

Hacım Cumaliyev’e göre “Kazakların eskiden gelen adetlerinden biri de yeni gelinin yüzünü hiç kimseye göstermeden örtü yayararak alıp-gelmek buna özel bir anlam vererek gelinin yüzünü topluluğun önünde akınların şiiri ile açmaktadır” (akt. Karataş, 2012: 76). “Betaşar gelin kayınbabasının evine getirildiğinde önce gelini öven şiirlerle başlar. Sonra da nasihatlerle devam eder. Gelini; yeni evi, yeni yuvasıyla tanıştırmak gerekir. Betaşarın bir amacı da budur” (Biray, 2002: 2). “Betaşarda gelinin

güzelliği, gençliği, gösterişi övüldükten sonra, kocasına nasıl hürmet edeceği, kocasının kardeş ve akrabalarına nasıl davranıp saygı göstereceği, eve gelen misafire nasıl davranması gerektiği vs. konusunda geline nasihatlerde bulunulur” (Bıray, 2002: 2). “Bu türkülerde Kazakların kıymet verdiği değerler, hayattaki yaşanmış tecrübeler, insanlık ve ahlak kaideleri ile terbiyeye yönelik öğüt verici sözler bulunmaktadır” (Karataş, 2012: 76). “Genç gelin bu sözleri başını kaldırmadan dinler. Gelin, kendisi hakkında söylenen her şeyi doğru bulup kabullenmekte ve sesini çıkarmadan dinlemektedir” (Muhtar Ayezov 1940; akt. Karataş, 2012: 76). “Şiirin belirli bölümlerinde gelin kaynatasından kayınbiraderine kadar yeni aile bireylerini selamlar. Duvak açıldıktan sonra, düğün sahipleri Betaşar’ı okuyan şahsa çeşitli hediyeler verir. Böylece tören son bulur. Ancak evin dışında, meydanlarda çeşitli gösteri ve yarışmalar devam eder” (Altınmakas, 2014: 103). Kazak yazar Ahmet Baytursunova, Betaşarda, bir sözün tekrar tekrar kullanılmasında mutlaka bir nedenin var olduğunu bu sözlerin boş yere değil de anlamı kuvvetlendirmek için söylendiğini (akt. Karataş, 2012: 76) ifade eder.

Salihli Kazak Türkleri tarafından evlenme merasimlerinde muhakkak yer alan Betaşar ritüeli, aynı zamanda Salihli Kazak Türkü kimliğinin önemli bir temsilidir. Salihli’de yaşayan Türkiye Türklerini “yerliler” olarak nitelendiren Salihli Kazak Türkleri, bu ritüelin ve buradaki müzik performansının Kazak Türkü olduklarını gösterdiğini ve yerlilerden de kültürel olarak farklılıklarını vurguladıklarını düşünmektedir. Alan çalışması sırasında görüşme yapılan kişiler damat ya da gelinin bir tanesinin Kazak Türkü olması durumunda genellikle Betaşar’ın yapıldığını belirtmiştir. Bu ritüel Salihli Kazak Türkleri için “asimile” olmadan, Kazak örf, adet geleneklerini sürdürdüklerini göstermesi bakımından önem arz eder. 30 seneden fazla Betaşar pratiğini sergileyen, Beşir Ahmet Köse, konu ile ilgili şunları ifade etmiştir:

Eski Türklerde, Orta Asya’da gelinin duvağı, yüzü açılmak zorunda, yeni gelin, gelin geldiği aileye tanıştırmak durumunda. Onu da bir akın, yeni gelini, gelin geldiği evdeki kişilerle tanıştıtır. Bunun ismine biz Betaşar diyoruz. Türkiye’deki Kazak Türklerinin, Kazak olduğunu gösteren ve düğünlerde yapılan en güzel etkinlik Betaşardır (Kişisel Görüşme, 2022).

Betaşar Kazak Türkleri için o kadar önemlidir ki düğünlerin vazgeçilmezidir. Köse’nin (2021) yaptığımız görüşme sırasındaki sarf ettiği “Bugüne kadar Türkiye’de Betaşarsız Kazak düğünü olmadı çok şükür” ifadeleri de bunu doğrulamaktadır. Salihli’de Betaşar ritüelinin düğünlerde muhakkak yapıldığını diğer görüşme yapılan diğer kaynak kişiler de belirtmiştir (İlyas Vural, 2020, Muzaffer Altınmakas, 2020, Layik Altınmakas, 2022, Necat Altınmakas, 2022, Gülsüm Altınmakas, 2022, Kayrat Gülen, 2021). Görüşme kişileri arasında yer alan Beşir Ahmet Köse (2022), Betaşar ritüeli ile ilgili şu bilgileri verir:

Eskiden gelin gittiği evin aile fertleri gelini görmediği için düzenlenen bir tören. Biz bu törende önce gelinin yüzünü kapatıp sonra açıyoruz. Yoksa zaten erkek tarafı günümüzde gelinin yüzünü görmüş oluyor. Günümüzde sembolik bir anlamı var.

Türkiye'deki Betaşarların dili vazgeçilmez biçimde Kazak Türkçesidir. Türkiye'de Kazak Türklerinin ağırlıklı olarak Beşir Ahmet Köse'nin yaptığı Betaşarları tercih etmesinin sebepleri arasında sözel unsurlardaki ayrıntı önem arz etmektedir. Beşir Ahmet Köse (2022) görüşmemiz sırasında "Ben daha çok diaspora Kazaklarının anlayabileceği basit, anlaşılabilir dörtlükleri seçiyorum" demiştir. Bu ifade beğenin oluşmasında, hedef kitlenin kültürel ürünün kodlarını çözebilecek kültürel sermayeye sahip olunması gerekliliğini gösteren güzel bir örnektir. Başka bir ifade ile Köse, Betaşar'ın sözlerini hedef kitlesinin kültürel sermayesine göre şekillendirip, yaratıcılığını kullanarak değiştirip, dönüştürür. Türkiye'deki Kazak Türkleri için Betaşar yapmanın bir gerekçesi de Kazak Türkçesinin yaşatılması ve kullanılmasını sağlamaktır. Ayrıca Kazak Türkçesinin kullanım biçimi, ritüelde selam verilen kişi sayısı, Betaşar'a ayrılan süre gibi unsurlar Kazakistan'da yapılan Betaşarlar ile Türkiye'de yapılan Betaşarlardaki farklılığın önemli ayırt edici unsurlarıdır. Köse (2022) yapılan görüşmede konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Kazakistan'da bu şekilde değil. Ben Kazakistan'da olan Betaşarları da gözlemledim. Betaşar 45 dakika ile bir saat arasında sürebiliyor. Betaşar'a uzun bir zaman ayırıyorlar. Sözel kısım daha çeşitli. Kazakistan'da yapılan Betaşarlarda sözler çok kaliteli. Kazak edebiyatı Kazakistan'da çok güçlü... Kazakistan'da her şeyin orijinali var. Bizim burada o edebiyatı yapmamız pek sağlıklı değil çünkü Kazakçayı o derece burada kimse anlamıyor. Bizim gayemiz buradaki insanlara hitap edebilmek. Onları Kazakçaya imrendirmektir. Bu adetlerin devam etmesini sağlamak için edebi olmayan, normal dörtlüklerle, milletin anlayacağı biçimde söylemeye çalışıyoruz. Burada belli başlı akrabalarına selam veriliyor Kazakistan'da çok geniş bir liste var selam verilen. Türkiye'de düğününe göre bize verilen zamana göre okuduğumuz dörtlük sayısı değişmektedir.

Türkiye'de yapılan Betaşarlarda düğün sahibinin verdiği süreye göre Betaşar şekillenmektedir. Türkiye'de yapılan Betaşarlarda icra edilirken olmazsa olmaz denilen bazı kişiler vardır ki onlar muhakkak gelin ile tanıştırılmalı ve gelin onlara eğilerek selam vermelidir. Köse (2022), yapılan görüşmede bu kişileri sıra ile şu şekilde belirtmiştir:

Öncelikle atalar ve apalardan başlar. Rahmetli olmuşsa bile ata ve apaların isimleri zikredilip "rahmetli atasına bir selam" denilerek onlara bile selam

verdiriyoruz. Apa ve Atalar birinci sıradadır. Sonrasında kayınata ve kayınana gelir. Ondan sonra varsa damadın ağabeyi gelir. Aile içinde kim varsa en küçüğüne kadar söylenmelidir. Yeğenler, kuzenler vb. onlara da selam verilebilir. Ancak biz vakit kısa olduğu için çoğu zaman bunları yapamıyoruz ama normalde yapılması lazım. Aile içi bittikten sonra zaman verilirse sıra amcalara geliyor sonra, dayılar, yengeler (kaç tane yenge varsa), eniştelere var. Çok güzel bir tanışma merasimi bu aslında... Önceden ilgili kişilerin isimlerini kâğıda yazıyoruz. Çünkü hepsini tanımamıza imkân yok. Hatırı sayılan yengelerin ismini söylemezseniz darılırlar. İsmen söylemek durumundasınız. Örneğin yengesinin ismi Ayşe olsun, “Ayşe’ye bir selam” diyoruz hemen bir selam verdiriyoruz. Biz düğün sahibinin verdiği listeye göre selam verdiriyoruz.

Layık Altınmakas (2022) görüşmemiz sırasında gelinin kendinden küçük kimselere eğilerek selam veremeyeceğini, bu uygulamanın ekonomik gelir elde edilmek için yapıldığını gelenekte böyle bir şey olmadığını belirtmiş, gelinin duvağını kayınpeder ve kayınbiraderin açmasının hoş karşılanmayacağını ancak kayınbiraderin gelinden daha küçük yaşta olması durumunda açabileceğini ifade etmiştir.

Görüşme kişileri arasından Köse (2022), Kazak Türklerinde düğün adetlerindeki değişimi İstanbul Kazak Türkleri üzerinden şu şekilde ifade eder:

Düğünlerimiz değişmeye başladı. İstanbul’da artık dernek salonunda bir yemek ve akşamda düğün salonunda Betaşar yaptırmak istiyorlar. Daha önce sadece bayanlar arasında yapılıyordu. Erkeklerin olduğu yerde Betaşar yoktu. İstanbul’da dernekte hepsini bir araya toplayabileceğimiz bir mekân yoktu. Derneğin büyük bir odası var orada ancak kadınlar toplanabiliyordu. Gelin gelir gelmez Betaşar yapılıyordu. Artık Betaşarlar ve düğünler düğün salonunda da yapılabiliyor. İstanbul’daki Kazaklar’da düğünün salonunda yapıldığı ancak Betaşarın damat evinde yapıldığı bir örnek yok. Ancak maddi durumu el vermiyorsa düğün evde oluyorsa Betaşar evde yapılabilir. Düğün salonunda yapılan Betaşarlarda ise ilk danstan sonra Betaşar yapılmaktadır.

Betaşar ritüelinin sürmesinde önemli bir etken de ekonomik sermayedir. Bu durum aynı zamanda ritüelin şekillenmesinde ekonomik sermayenin belirleyici bir rol oynadığını gösterir. Salihli Kazak Türkleri İstanbul’daki Kazak Türklerine göre bu ritüelin dombra çalan bir akın tarafından gerçekleştirilmesi yönünden ekonomik açıdan dezavantajlı oldukları görülmektedir. Faaliyetlerini gerçekleştirecek bir dernek binası ve ekonomik desteğin belediye ve kurumlar tarafından sağlanmaması bu durumda önemli bir etkidir. Ayrıca, bu ritüel akınların gelir elde etmeleri dolayısıyla da ekonomik sermaye ile ilişkilidir. “Türkiye’deki Kazak Türklerinin düğünlerinde üzerine asılan seccadeye para takılır ve bunu akın alır. Akın bunun için gider, akına ayrıca bir ücret ödenmez” (Beşir Ahmet Köse, Kişisel Görüşme, 2022). Salihli

Kazak Türkleri ile İstanbul'daki Kazak Türkleri arasında gerçekleştirilen Betaşarlar da Köse'nin de belirttiği gibi mekân olarak bir fark vardır. İstanbul'da yaşayan Kazak Türkleri dernek binasının tahsisinden günümüze kadar geçen süreçte, Betaşar ritüelini çoğunlukla burada gerçekleştirmektedir. Ancak Salihli'de özerk bir dernek binası yoktur. Şükrü Ali Eren'e ait deri atölyesi dernek binası olarak kullanılmaktadır. Bu durum Betaşar ritüelinin gerçekleştirildiği mekân ve katılanların cinsiyeti açısından İstanbul ve Salihli Kazak Türkleri arasında farklılık yaratmıştır. Köse'nin verdiği bilgiler ve yapılan araştırmaları neticesinde İstanbul'da genel olarak Betaşarların sıklıkla dernek binasında daha çok kadınlar arasında yapıldığını, bazen de düğün salonlarında yapıldığını göstermiştir. Salihli'de ise Betaşarlar damat evinde ya da düğün salonlarında erkeklerin ve kadınların birlikte katılımı ile gerçekleştirilmektedir. Düğünlerde akının çağırılıp dombra eşliği ile ritüel gerçekleştirilmesi durumu daha çok İstanbul'daki Kazak Türkleri arasında rastlanan bir durumdur. Salihli'de dombra ile Betaşar gerçekleştirmenin İstanbul'dakilere oranla daha az görülmesinin sebebi, Betaşar'ı günümüzde gerçekleştiren en ünlü isim olan Salihlilli Beşir Ahmet Köse'nin İstanbul'da ikamet ediyor olması ve İstanbul'dan Salihli'ye getirilmesinin düğün sahibine maliyetli olmasıdır. İlyas Vural (2020) yaptığımız görüşmede İstanbul'dan bir akının Salihli'ye getirilmesinin düğün sahibine maliyetli olduğu için herkesin bu maliyeti karşılayamayacağını belirtmiştir. Ayrıca İstanbul'da özellikle yaz aylarında çok sayıda etkinlik olması dolayısıyla bu pratiği gerçekleştiren Beşir Ahmet Köse, Ercan Tuncer ve Sedat Solakoğlu'nun, İstanbul'daki etkinliklerden zaman bulup Betaşar pratiğini gerçekleştirmek üzere Salihli'ye gelmeleri nadir olarak görülen bir durumdur. Ayrıca yukarıda ismi belirtilen Betaşar yapan akınların İstanbul'dan yaşamaları dolayısıyla ve ulaşım, yemek gibi harcamaların daha az olması sebebi İstanbul'da gerçekleşen etkinliklere daha çok katıldıkları görülmektedir.

Alan çalışması sırasında düğün salonlarında gerçekleştirilen Betaşarların genellikle ilk dans yapıldıktan sonra gerçekleştirildiği görülmüştür. Layik Altınmakas (2022) görüşmemiz sırasında Betaşar'ın dombra ile seslendirilmesinin sonradan ortaya çıktığını, Doğu Türkistan'dan gelen atalarının Betaşar'ı şiir ya da yalnızca vokal olarak (çalıcı eşiksiz) seslendirildiğini, kendine güvenen güzel sesli ve müzikal yeteneği olanların ezgili olarak Betaşar'ı seslendirildiğini belirtmiştir. Günümüzde Salihli'de Betaşar pratiği, melodisinin yalnızca vokal olarak söylenen şekli (birinci tip), dombra ile çalınıp söylenen şekli (ikinci tip), şiir şeklinde söylenen şekli (üçüncü tip) olmak üzere üç şekilde gerçekleştirilmektedir. Salihli'de daha çok birinci tip şekli karşımıza çıkmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi bu durum ekonomik sermayenin Salihli Kazak Türkleri müzik ve ritüellerini gerçekleştirirken belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca Salihli'de günümüzde dombra çalan Muzaffer Altınmakas'ın bu ezgiyi çalmayı bilmediğini ve bu sebeple bu ritüel icra etmediğini belirtmesi ikinci bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Muzaffer Altınmakas (2020) görüşmemiz sırasında "Ben Betaşar ezgisini çalmayı bilsem beni Salihli'de sürekli çağırılar" demıştır. Altınmakas'ın bu sözleri, Salihli Kazak Türkleri için günümüzde makbul olan

Betaşar tipinin ikinci tip olduğunu göstermektedir. Şükrü Ali Eren (2021) yaptığımız görüşmede aslında Betaşar'ı sert ve erkek otoritesini, ataerkil yapıyı göstermesi ve elinde kamçı olması bakımından bir erkeğin söylemesi gerektiğini, ancak Salihli'de bazen söyleyecek erkek bulunmadığı ve kadın erkek eşitliğinin benimsenmesi sebebi ile kadınların da söylediğini belirtmiştir. Bazı Kazak Türklerine göre ise bu kişi damat tarafından biri olmalıdır. Layık Altınmakas (2022) ise Betaşar'ı gerçekleştirecek kişinin damat tarafından olması zorunluluğunun olmadığını belirtir. Muzaffer Altınmakas (2020) yaptığımız görüşmede konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde belirtir: "Salihli'de Betaşar'ı daha çok kadınlar söyler. Gençlerin telaffuzu Türkiye Türkçesine kaçıyor. Kaniye Alper burada Betaşar'ı söyleyen asıl kişidir. Betaşar yapıldığında o burada söylüyor." Biray'a göre (2002: 2) "Betaşarda söz önemlidir. Melodiye fazla önem verilmez." Salihli Kazak Türkleri için bu geçerli değildir. Kaniye Alper, Beşir Ahmet Köse gibi ilgili toplum tarafından "sesi güzel" bulunan ve melodiyi iyi bildiği düşünülen kişilerin tercih edilmesi tesadüf değildir.

Beşir Ahmet Köse, Ercan Tuncer gibi akınların Betaşar ritüelini gerçekleştirdikleri ezgi ortaktır. Bu yönü ile profesyonel olarak dombra çalan kişi ve kişiler ile amatörce vokal olarak söyleyenler arasında bir ayrım vardır. Vokal olarak söyleyenlerde ezginin standartlaşması gibi bir durum görülmez. Türkiye'deki Kazak Türkleri'nin Beşir Ahmet Köse'yi tercih etmesindeki bir etkende Türkiye'deki Kazak Türkleri tarafından müziğin "otantik" bulunmasıdır. Beşir Ahmet Köse (2022), görüşmemiz sırasında konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Sözler sabit ezberleniyor. Türkiye'deki Betaşarlarda müziği değişebilir. Bizim seslendirdiğimiz Betaşarda standart var. Müziği Kazakistan müziği, Kazakistan'daki Betaşar müziğinin aynısını Türkiye'ye getirdim. Kazakistan'da her şeyin orijinali var. "Bu müzik üstüne çalışalım" dedim.

Köse'nin görüşleri, Türkiye'deki Kazak Türklerinin köken kültürdeki (Doğu Türkistan, Altay Bölgesi ve Kazakistan'daki) kültürel sermayeye verdikleri önemi ve köken kültüre ait bazı kültürel unsurlarını "otantik" olarak gördüklerini göstermesi bakımından önemlidir. Bu konu ile bir başka örnek daha vermek mümkündür. Kazakistan'dan Türkiye'ye üniversite ya da lisansüstü eğitim için gelen öğrencilerin, Salihli'de dombra çalarak Betaşar etkinlikleri gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu örneklerden Salihli Kazak Türkleri tarafından atavatana ait habitus ve sermayenin önemli görüldüğü, icranın otantik kabul edildiği ve dombra ile gerçekleştirilen Betaşar'ın "gerçek Betaşar" olarak nitelendirildiği anlaşılmaktadır. TRT Belgesel kanalının "Yansımalar" programında Salihli Kazak Türkleri özelinde çekilen belgeselde Kazak geleneklerinin en renklisi düğün gelenekleri olarak nitelendirilmiş ve bu geleneklere örnek olarak Betaşar ritüeli verilmiş ve atayurttan gelen bir kişi bu Betaşar'ı gerçekleştirmiştir (Url 3). Şükrü Ali Eren'in (2021) görüşmemiz sırasında kendi toyunda gerçekleştirilen Betaşar'ın Kazakistanlı bir öğrenci tarafından gerçekleştirildiğini

gururla söylemesi bu tespiti doğrular niteliktedir.

Türkiye'deki Kazak Türklerinde görülen bir başka durumda atavatana ait eserlerin Betaşar ezgilerine dönüşmesidir. "Bizim bugün Betaşarda kullandığımız müzik Kazakistan'daki Car Car şarkısının müziğidir. O şarkının ezgisi de aynen bu şekilde. Yaklaşık yirmi yıldır bu müzikle yapıyorum. Öncesinde On bir Kız isimli şarkının müziği ile yaptım yaklaşık 10 yıl kadar" (Beşir Ahmet Köse, Kişisel Görüşme, 2022).

Betaşar

Kaynak Kişi: Kaniye Alper

Notaya Alan: Emin Yıldırım

Görsel 1 -Salihli Kazak Türklerinden Kaniye Alper Tarafından Vokal Olarak Çalgı Eşliksiz, Seslendirilen (Birinci Tip) Betaşar'ın Notası

♩=110

Betaşar On Bir Kız Ezgisi

Kaynak Kişi:Beşir Ahmet Köse

Notaya Alan: Emin Yıldırım

Görsel 2 -Salihli Kazak Türklerinden Beşir Ahmet Köse Tarafından Dombra Eşliğinde Yaklaşık 10 Yıl (İlk Olarak) Vokal ve Çalgı Eşlikli Seslendirilen Betaşar'ın Notası.

Betaşar

Kaynak Kişi: Sedat Solakoğlu
Beşir Ahmet Köse

Notaya Alan: Emin YILDIRIM

Görsel 3 -Salihli Kazak Türklerinden Beşir Ahmet Köse Tarafından Vokal Olarak, Kırım Türklerinden Sedat Solakoğlu Tarafından Dombra ile Seslendirilen (İkinci Tip) Betaşar'ın Notası.

Görsel 4 -Çeliker'in (1993, s.53) 1993 Yılında Zeytinburnun'da Tespit Ettiği Betaşar

Salihlili akın Beşir Ahmet Köse, Türkiye'deki Kazak Türkleri tarafından Betaşar'ın "ustası" olarak görülmektedir. Köse'nin, Yerlan Zhandarbay'a sosyal medyada Betaşar'ın inceliklerini anlattığı bir video (Url 4) mevcuttur. Bu videoda Yerlan Zhandarbay, Betaşar'ın bir bölümünü seslendirmektedir. Köse'nin Yerlan Zhandarbay'a yaptığı eleştirilerden, Betaşar'ın inceliklerini analiz etmek mümkündür. Buna göre: Köse, Betaşar'ın sözlerini seslendirirken az sayıda müzik cümlesi ile seslendirmesi gerektiğini, melismatik tarzda seslendirmemesi gerektiğini ve artarda dörtlükler söylemek yerine her dörtlükten sonra gelinin selam vereceği kişilerin isimlerini söylemesi gerektiğini belirtmiştir. Melismatik tarzda söylendiğinde Türkiye'deki

Kazak Türklerinin bunu benimsemeyeceğini belirtir, Betaşar'ın sözlerindeki dörtlük sayısını da sınırlı sayıda tutmasını ister.

Türkiye'de Betaşar pratiği için kullanılan ezgiler incelendiğinde dombra ile Betaşar yapan akınların, ilk olarak Kazakistan'daki On Bir Kız şarkısının (nota 2) ezgisini (yaklaşık 10 yıl kadar) kullandıkları daha sonra bundan vazgeçip Car Car (nota 3) ezgisini (yaklaşık yirmi yıl öncesinden günümüze kadar) kullandıkları tespit edilmiştir. Salihli'de ise İdiy İdiy Aq Böpem ninnisinin aşağıda verilen ölçülerinin Betaşar müziği olarak dönüştürülerek kullanıldığı görülmektedir.

Betaşar

Kaynak Kişi: Kaniye Alper

Notaya Alan: Emin Yıldırım

Görsel 5 -Salihli Kazak Türklerinden Kaniye Alper Tarafından Vokal Olarak (Çalgı Eşliksiz) Seslendirilen (Birinci Tip) Betaşar'ın Notası.

Äldiy Äldiy Aq Böpem Kazak Ninnisi

Kaynak Kişi: Kaniye ALPER

Notaya Alan: Emin YILDIRIM

Görsel 6 -Salihli Kazak Türklerinden Kaniye Alper Tarafından Seslendirilen (Birinci Tip) İdiy İdiy Aq Böpem İsimli Kazak Ninnisi Notası.

Yukarıda notası verilen Kaniye Alper tarafından vokal olarak seslendirilen Betaşar'ın 1. ve 2. ölçüleri ile İdiy İdiy Aq Böpem ninnisinin 1. ve 2. ölçüleri, Betaşar'ın 5. ve 6. ölçüsü ile İdiy İdiy Aq Böpem ninnisinin 8. ve 9. ölçüsü birebir aynıdır. Ninninin belirtilen ölçüleri dönüştürülerek Betaşar'ın içerisinde kullanılmaktadır.

Betaşarlar profesyonel Kazak müzisyenler tarafından Batı sanat müziğinde majör tonlara uygun olarak tanımlanır. Ancak Betaşarlarda majör tonlarda yedinci derecenin ya hiç kullanılmadığı ya da diyez olması gerekirken (yukarıdaki örnek notasyona göre re diyez) naturel (yukarıdaki örnek notasyona göre re natürel) kullanıldığı görülmektedir. Bu sebeple tespit edilen Betaşar ezgilerinin Türk sanat müziğinde rast makamına benzerlik gösterdiği görülmektedir. Burada dikkat çeken nokta ezgilerin acemli rast dizisi içerisindeki sesleri kullanmaları, hiç birisinin bir oktav ses sahasına ulaşmaması ve dört dörtlük ritme sahip olmalarıdır.

Türkiye'deki Betaşarlar eğer çalgı eşliği ile gerçekleşecekse bu çalgı değişmez biçimde dombradır. Ancak Kazakistan'da akeordion eşliğinde de Betaşarların gerçekleştiği görülmektedir (Url 5). Kazakistan vatandaşı Abil Aubakirov (2021) ise görüşmemiz sırasında kendi katıldığı Betaşarların hiçbirinin akeordion ile gerçekleşmediğini bu ritüelin dombra ile gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Türkiye'de gerçekleştirilen Betaşarlarda, eğer Betaşar çalgı eşliği ile gerçekleştiriliyorsa, Betaşar sırasında gelin selam vereceği zaman Betaşar ezgisi çalınmaz. Bu sırada bazen dombra ile karar sesini veren vuruşların yapıldığı bazen de dombranın çalınmadığı gözlemlenmiştir (İlgili videolar için bkz. Url 6 ve Url 7). Türkiye'de en çok Betaşar ritüellerinde performans gösteren kişi tartışmasız Salihlili Beşir Ahmet Köse'dir. Ritüel sırasında kendisine genellikle Sedat Solakoğlu dombrası ile eşlik etmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki Köse'de dombrası ile Betaşar çalmaktadır. İstanbul'da Betaşar merasimi gerçekleştirildikten yani duvak açılıp, saç dağıtıldıktan sonra Beşir Ahmet Köse'nin, Kazak kara öleñ ve Kazak şarkıları seslendirdiği, elde edilen arşiv görüntülerinden ve kendisi ile yapılan görüşmelerdeki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Beşir Ahmet Köse (2022) bu konu ile ilgili ve kendisinin Türkiye'de en çok Betaşar yapan akın olması hakkında şunları söyler:

İnsanların dikkatini çeksin, Betaşar'ı sevsinler ve bu kültürümüz ortadan kalkmasın diye, işi biraz şova döküyoruz. Dombra eşliğinde ve yaptığımız şov ile kültürümüzün devamlılığını sağlıyoruz. Dombra olmazsa ilahi gibi bir şey oluyor. Son zamanlarda bazı gençler Betaşar'ın yapılmasını istemiyorlar. Bazen gençler Betaşar'a fazla vakit vermek istemiyorlar. "Hemen bitirsen ağabey" diyorlar. Kulaklarımızla bunlara şahit olduk. Ben muhakkak dombra ile Betaşar'ı gerçekleştiriyorum. Yazın neredeyse hemen hemen her gün düğün olduğu için hepsine gitmemiz mümkün değil, onun için rastgele insanlarda eline kâğıt kalem alıp yazıp oradan okuyarak âdet yerini bulsun diye Betaşar'ı yapabiliyorlar (dombrazsız biçimde). Tabi bu şekilde yaptıklarında biraz sönük kalıyor. Buradakilerin (Türkiye'deki Kazak Türklerinin) Kazakçası biraz zayıf

olduğu için ritüelin fazla uzun olması durumunda dinlemek istemiyorlar. Bizde sıkılmasınlar diye arada dombra eşliğinde arada şarkılarla Betaşar'ı süslemeye çalışıyoruz. Türkiye ve Avrupa'da da Kazakların azınlık olduğu yerlerde isteğe göre hareket edip Betaşar bittikten sonra şarkılarda söyleyebiliyoruz. İnsanlar şarkı söylediğinizde mutluluktan uçuyor.

Köse'nin ifadelerini ifade kültürü pratiklerinden dil ve müzik özelinde kültürel korumacılık ekseninde de değerlendirmek mümkündür. Ayrıca üçüncü kuşak Kazak Türklerinin düğün ritüeli içerisindeki Betaşar'a daha az vakit ayırma yönündeki tercihleri ile birinci ve ikinci kuşaktan ayrılmaktadır. Üçüncü kuşağın Kazak Türkçesine sahip olma düzeyleri Betaşar'ı (müzikal olarak seslendirilen; vokal ya da çalgı eşlikli) gerçekleştirip gerçekleştirilememeye yönündeki eğilimlerini etkilemektedir.

Abdulahap Kara (2022) görüşmemiz sırasında Betaşar için şunları söylemiştir:

Kazaklarda düğünlerde en önemli gelenek duvak açma merasimidir. Duvak açma dombra ile söylenen nasihat ve aileyi tanıştırma güzellemesidir. Burada söylenen sözlerle geline kocasına iyi bakması, kayın pederi ve kaynanasına saygı göstermesi, çocuklarına iyi eğitmesi yolunda öğütler verilir. Aynı zamanda kocasının aile bireyleri tanıştırılır. İsimleri söylenir ve geline selam vermesi istenir. Gelin de eğilerek selam verir. Bu arada ismi okunanlar ozan için ortaya konan sepete gönlünden koptuğu kadarıyla hediye kabilinden para atar. En sonunda ozan gelinin duvağını açar. Düğün sahipleri de gelinin gelmesinden dolayı mutluluklarının ifadesi olarak ve eve bereket getirmesi için saçı saçarlar. Türkiye Kazaklarının değerli sanatçısı Beşir Köse ve arkadaşları Sedat Solakoğlu ile Ercan Tuncer bu geleneği yaşatan müzisyenlerdir.

Görüşme kişileri, Salihli Kazak Türklerinde sadece gelin ve damat değil, düğüne katılan diğer Kazak Türklerinin de Betaşar anındaki mutluluğu ve heyecanı paylaştıklarını ifade etmişlerdir. Betaşar eğer düğün salonunda yapılacaksa, Salihli'de Kazak Türklerinin düğünlerini yapan Türkiye Türkü olan müzisyenler genellikle ilk dansın ardından Betaşar'ın yapılacağını bilir ve zamanlamaya göre hareket ederler. Salihli Kazak Türklerini tanıyan Türkiye Türkleri, Betaşar'ın Salihli Kazak Türkleri için hem kimliğin hem de evliliğin önemli bir ritüeli olduğunu bilirler ve Betaşar'a gelerek bunu mübarek ederler. Betaşar bitiminde ise Betaşar düğün salonunda gerçekleşiyorsa düğün müzisyenleri "Betaşarınız mübarek olsun" şeklinde mikrofondan anons yapar. "Betaşar geleneğinin başlangıcından bugüne değin değişmeyen tek şey, yeni yuvasına gelen genç gelinin yeni akrabaları ve ailesi ile tanıştırılmasıdır. Akının buradaki görevi edep, terbiye ve namusa dair toplum değerleri ile asil, saygılı ve hürmetkâr davranışların geline aktarılmasını sağlamaktır (Karataş, 2012: 77)". Betaşar, Karataş'ın da ifade ettiği gibi Kazak Türklerinin sahip olduğu ortak düşünce tarzının bir tezahürüdür. Betaşar (müzik eşlikli olan) aynı zamanda Kazak Türklerinde müzik

ve sosyal sermaye arasındaki ilişkinin önemli bir göstergesidir. Çünkü daha önce ifade edildiği gibi bu ritüel, hem gelin eşinin ailesi ile tek tek tanıştırılır yani bir ilişki ağı kurulmasını sağlar hem de eşi ve eşinin ailesine nasıl davranması gerektiği ile ilgili ayrıntılar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar. Abdulvahap Kara'nın "evde çocukluktan itibaren verilen nasihat ve davranış biçimi müziksel bir dille düğünde de ifade edilir orada dinleyen çocuk ve gençlere de bu nasihat verilmiş oluyor" (Uf1 8) ifadeleri ile Beşir Ahmet Köse (2022) kişisel görüşmede aktardığı gibi "Betaşar Kazak geleneğinde olan anlayış ve davranışlar gerek gelin gerekse oradaki dinleyenlere anlatan, hatırlatan bir etkinliktir" ifadesi Kazak Türklerine ait habitus ve kültürel sermayenin aktarılmasında Betaşar'ın önemini gösterir. Gelinin Betaşar sırasında sergilediği "eğilme" "selam verme" hareketi ve diğer bedenselleşmiş davranışlarını, Kazak Türkleri gelinlerinin atalarına saygısını gösteren Kazak Türklerine ait habitüel bir hareket olarak görmek mümkündür. Bu harekete yüklenen anlamları ve üzerine üretilen bilgileri de alana has edinilmiş bedenselleşmiş kültürel sermaye kavramı ile açıklamak mümkündür.

Salihlili Kaniye Alper'in seslendirdiği Betaşar'ın sözleri şu şekildedir:

Betaşar	Türkiye Türkçesi ile
Betaşar başı Bismillah,	Yüz açma (duvak açma) başı Bismillah,
Allah cardam qılsın da,	Allah yardım etsin inşaallah,
Betaşar qaynıñ men boldım,	Duvağını açan kaynın ben oldum,
Ey, şıra ım söz tında.	Ey ışığım, söz (nasihat) dinle
Ängimege curt kumar,	Sohbete, nasihate yurt hevesli,
Acal kelse kim turar,	Ecel gelse kim tuta(bili)r,
Bätiyme, Zeynep, Zılıyqa,	Fatıma, Zeynep, Zeliha,
Solardan qal an col şı ar,	Onlardan kalan yoldur bu.
Kelin sıylar atasın,	Gelin, hürmet eder (kayın) atasına,
Atasınan bata alsın,	(Kayın) atasının hayır-duasını alsın,
Bata berse atası,	Hayır-dua verirse (kayın) atası,
Caksı kelin atansın,	İyi gelin olarak bilinsin.
Atasına bir sälem....	(Kayın)atasına selam olsun...
Onan soñ sıyla enesi,	Sonra, saygılı davransın kayınanası,
Enesi baykus ne desin?	Kayınanası ne desin,
Böten elge, cart curtqa	Yaban ele, yabancıya,
Kelinim pälen demesin	Gelinim filan-filan demesin,
Enesine bir sälem...	Kayınanasına selam olsun...
Onan soñ sıyla kaynısı,	Sonra, hürmet etsin kaynısı,
Qaynısı munda barmısın,	Kaynısı burada var mısın?
Tatuvlıqtıñ belgisi,	İyi geçinmenin işareti,
Keliñge qoyar carnısın	(Bu mısra da ne kastedildiği anlaşılamamıştır)
Qaynısına bir sälem	Kayınına selam olsun...
Onan soñ sıyla abısını,	Sonra, saygı-şefkat göster eltisi,
Şı arma qattı dabısıñdı.	Sesini çok yükseltmeyesin,
Aqılşı bol kelinge,	Akılcı ol geline,
Eli-curtın tanısın.	(Yeni) elini-yurdunu tanısın,
Abısına bir sälem...	Eltisine selam olsun...
Oyla anda carandar	Düşünürsek yarenler,
Dävlet aldı car	Zenginlikten evvel yar kıymetli,
Eriñ razı bolmasa	Erin (eşin senden) razı olmazsa,
Tozaq tiyer şıra ım	Cehennem ateşiyle yanarsın, göz nurum,
Bul sözüme nanınız	Bu sözüme inanın.
Köpşilikke bir sälem !	Cemaate selam olsun...

Sonuç

Ritüeller, belirli bir topluluk için kültürel sermayelerin paylaşıldığı, sosyal sermaye ve habitüel davranışların edinildiği, kültürel kimliklerinin sergilendiği ortamlardır. Başka bir deyişle kültürel kimliğin inşasında kimliğe has kültürel, sosyal, ekonomik sermaye ve habitus önemli unsurlardır ve ritüellerin gerçekleşmesinde önemli bir paya sahiptir. Bu kapsamda Salihli Kazak Türkleri için bu ritüeller; Düğün ve onun içerisinde yer alan Betaşar, Şildahana, Nevruz olarak sıralanabilir.

Betaşar, gelinin medeni halinin değişmesini göstermesi, akınların ekonomik sermaye elde etmesine olanak tanınması, gelinin, damadın ailesi ile tek tek tanıştırılması ve eşi ve eşinin ailesine nasıl davranması gerektiği ile ilgili ayrıntılar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlaması yani sosyal sermaye kazandırması sebebi ile Salihli Kazak Türklerinin icra ettikleri ritüeller içinde ayrı bir ehemmiyete sahiptir. Ayrıca bu ritüelde, Kazak Türkleri toplumuna ait değerlerin ve davranışların Betaşar seslendiricisi tarafından geline aktarılması, Kazak Türklerinin sahip olduğu ortak düşünce tarzının bir tezahürü olması sebebi ile gelinin ve dinleyenlerin habitus ve bedenselleşmiş kültürel sermaye elde etmesini sağlar.

Betaşar, Kazak Türklerinin atavatan ile bağlarını pekiştirmesi, köken kültür ile olan bağın gözler önüne serilmesi, topluluk olma hislerini tatmin etmeleri açısından önem arz etmektedir. Betaşarlarda, Betaşar ezgisi olamamasına rağmen, atavatandan taşınan eserlerin dönüştürülerek Betaşar ezgisi yapıldığı görülmektedir. Bu duruma, Doğu Türkistan'da gelin evden uğurlanırken söylenen Car Car yaratı türüne ait ezgisel yapının ve ninnilerin söylendiği ezgisel yapının Betaşar ritüeli içerisinde, Betaşar sözlerine motifiye edilerek kullanılması örnek olarak verilebilir. Bu durum Salihli Kazak Türklerinin "atavatandaki" kültüre has sermayeyi içselleştirdiklerini göstermesi bakımından da önemlidir.

Bu çalışmada, Salihli Kazak Türkü kimliği içerisinde önemli bir yere sahip olan Betaşar ritüelinin icra edilmesinde ve irdelenmesinde Bourdieu'nün kültürel sermaye, ekonomik sermaye, sosyal sermayenin işlevsel olduğu sonucuna varılmıştır. Salihli Kazak Türkleri, Betaşar ritüelinin Kazak Türkü kimliğini temsil ettiğini, yerlilerden de kültürel olarak farklılıklarını bu ritüel ile vurguladıklarını, dil ve müzik gibi kimliğin önemli paydaşları olan ifade kültürü pratiklerinin korunup, yaşatılmasında bu ritüelin önemli bir etkinlik alanı olduğunu düşünmektedir.

Makale Notları

1. Layik Atınmakas, Türkolog ve arkeologtur, 1953 yılında Pakistan'ın Lahor şehrinde dünyaya gelen Layik Altınmakas, ilköğretim ve liseyi Salihli'de okumuş, Salihli Kazak Türklerindedir. Layik Altınmakas'ın 1982 yılından bu yana Türk Kültürü, Milli Eğitim ve Kültür, Türk Folklor Araştırmaları gibi çeşitli araştırma dergilerinde Kazak edebiyatı, kültürü, etnografyası ve Kazakların sosyal hayatı ile ilgili çeşitli makaleleri bulunmaktadır. Altınmakas, Kazak kültürü ile ilgili yazdığı kitaplar ve beste çalışmaları ile tanınmaktadır.

2. Akın, bu çalışmada, Salihli Kazak Türklerinin kullandığı gibi Kazak müziğinde dombra çalan ozanlara verilen, Türk halk müziğindeki ozan kavramının karşılığı olarak kullanılmıştır. Görüşme yaptığım bazı kişiler, akınların doğaçlama yapma özelliklerinin olmasından dolayı Türkiye'deki dombra icracılarına akın yerine "milli sanatçı" nitelendirmesinin kullanılmasının daha doğru olacağını belirtmişlerdir.

3. Muzaffer Altınmakas, 9.08.1955 tarihinde Salihli'de doğmuştur. Layik Altınmakas'ın kardeşidir. Salihli'de dombra icracısı/akın olarak tanınmaktadır.

4. Beşir Ahmet Köse, 1955 yılında Manisa'nın Salihli ilçesi Kurtuluş mahallesinde doğmuştur. Dombra sanatçısı (akın), söz yazarı, besteci, girişimcidir ve uzun yıllar Kazak sivil toplum kuruluşlarında kültür danışmanlığı yapmıştır.

5. Salihli'de yapılan alan çalışmasında "Düğün Türküsü Betaşar" nitelendirmesine rastlanmamıştır.

6. Ata: "Babanın babası, dede 2. Soy, ecdat, ced 3. Kayınata, kayınbaba 4. Öz baba 5. Yaşlı erkeklere hürmet göstermek için kullanılan hitap şekli" (Kaplanıran, 2017: 853).

7. Apa: "Abla, yakın akrabalar arasında yaşı büyük olan hanım. Çocuğun öz annesi" (Kaplanıran, 2017: 855). Salihli Kazak Türkleri nine anlamında da kullanılmaktadır.

8. Kayınata: Eşinin babası (burada damadın babası)

9. Kayınana/Eşinin annesi (burada damadın annesi)

10. Türkiye'deki Kazak Türkleri Doğu Türkistan ve Kazakistan'ı "atavatan", Türkiye'yi ise "anavatan" olarak nitelendirmektedir.

11. Nota 3'de verilen nota ikinci tip Betaşara örnektir. Bu notasyon dombranın çaldığı kalıp ezgiyi içermektedir. Bu notasyon dombra sanatçısı Sedar Solakoğlu'nun alan çalışması sırasında elde edilen kaydına ilişkindir. Akın, Betaşar'ın sözlerini kimi zaman verilen nota örneğindeki ilk dört ölçüye (birinci cümleye) uygun şekilde seslendirebilir. Kimi zaman da notada verildiği gibi 5., 6., 7., 8. ölçülerden oluşan müzik cümlesine de icrasında yer verir (genel olarak bu icra şekli görülmektedir). Vokal icrası sırasında prozodinin sağlanması adına sözlere göre icrada değişiklikler olabilmektedir. Solakoğlu (2021) görüşmemiz sırasında dombrada bu kalıp ezginin Betaşar boyunca tekrar edildiğini, akının sözleri bu kalıp ezgiye uydurduğunu belirtmiştir.

12. Saçı: şeker

13. Qara öleñ: Görüşme kişilerim, "qara ölen" için Türkiye'deki türkü gibi anonim eserler olduğunu ve kazak şarkısı olarak da nitelendirilebileceğini belirtmiştir.

14. Makalede örnek olarak verilen Betaşar'ın sözleri Türkiye Türkçesine 2022 yılında yapılan alan çalışması sırasında Layik Altınmakas tarafından çevrilmiştir.

15. Çalışmada kiril ve diğer alfabelerle yazılmış kaynaklarda geçen insan ve yer adlarına yer verilirken Türkiye Türkçesi alfabesi temel alınarak transkripte edilmiştir.

Kaynakça

- Altınmakas, L. (2014). Hanlık devrinden günümüze örneklerle Kazak edebiyatı. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Biray, N. (2002). Bet açma geleneği ve betaşar türü. Karakuş, İ. (Yayına Hazırlayan), Prof. Dr. Sadık Tural Armağanı (ss. 226–238) içinde. Ankara: (Belirtilmemiş).
- Cenikoğlu, G. T. (2009). Kazak Türklerinde yaş dönümü inanç ve gelenekleri. Türk Dünyası Araştırmaları, (182), 187-204.
- Kaplanlıran, D. (2017). Kazak Türkçesinde kullanılan akrabalık ve yakınlık terimleri. uluslararası Türkçe edebiyat kültür eğitim dergisi, 6(2), 847-864.
- Ersoy, İ. (2018). Kırım Tatar kültürel kimliğinin müzik aracılığıyla görünümü: deriza ritüeli ekseninde Kırım Ansamblı performans analizi. Bilig, (84), 273-299.
- Çeliker, M. (1994). İstanbul'da yaşayan Kazak Türkleri'nde dönem dönem müzik .. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kaemmer, J. E. (1993). İnsan Yaşamında Müzik: Müzik Üzerine Antropolojik Bir Bakış. ... (Çev. Özer, Y.) (Yayınlanmamış ders notları) Texas: University of Texas.
- Karataş, A. (1994). Kazak Türkleri'nin düğün türküsü. Milli Folklor, 3 (21), 76-77.
- Konukçu, E. (1977). Yayın Hayatında Salihli Kazakları. Yağmur, (2), 15-17.
- Swartz, D. (2011). Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi. (E. Gen, Çev. Gen, E.) İstanbul: İletişim Yayınları. (Özgün çalışma, 1997).
- Yıldırım, E. & Ersoy, İ. (2023). Nesneleşmiş Kültürel Sermaye Bağlamında Salihli Kazak Türklerinde Temel Kimliksel Bileşen Olarak Dombra . Etnomüzikoloji Dergisi, 6(1),43-62.

Kişisel Görüşmeler

- Abdulvahap Kara (11.06.2022), Kişisel Görüşme, İstanbul
- Abil Aubakirov (11.08 2022), Kişisel Görüşme, Manisa.
- Beşir Ahmet Köse (11.06.2022), Kişisel Görüşme, İstanbul
- Gülsüm Altınmakas (01.01.2022), Kişisel Görüşme, Manisa.
- İlyas Vural (19.01. 2020), Kişisel Görüşme, Manisa.
- Kaniye Alper, (11.08.2021). Kişisel Görüşme, Manisa.
- Kayrat Gülen, (11. 08.2021). Kişisel Görüşme, Manisa.
- Necat Altınmakas, (01.01.2022), Kişisel Görüşme, Manisa.
- Layik Altınmakas (01.01. 2022), Kişisel Görüşme, Manisa.
- Muzaffer Altınmakas (19.01. 2020), Kişisel Görüşme, Manisa.
- Şükrü Ali Eren (11.08.2021), Kişisel Görüşme, Manisa.

İnternet Kaynakları

- Url 1: Kazakların Altaylardan Anadolu'ya Uzanan Göçü | Abdulvahap KARA Erişim Tarihi: 10.01.2022
- Url 2: Kazakların Altaylardan Anadolu'ya Uzanan Göçü | Abdulvahap KARA Erişim Tarihi: 10.01.2022
- Url 3: <https://www.youtube.com/watch?v=J4OOx8qRCaw&t=248s> Erişim Tarihi: 11.01.2022
- Url 4: <https://www.facebook.com/cafer.tasdemir/videos/190708173078013> Erişim Tarihi 10.01.2022
- Url 5: <https://www.youtube.com/watch?v=OE-QbS47VCg> Erişim Tarihi: 10.01.2022
- Url 6: <https://www.facebook.com/abduvahap.kara/videos/10153998451099582> Erişim Tarihi: 15.01.2022
- Url 7: <https://www.facebook.com/abduvahap.kara/videos/10153525557104582> Erişim Tarihi: 14.01.2022
- Url 8: <https://www.youtube.com/watch?v=UHWRSR9P2w4> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 11.01.2022